

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У статті досліджуються особливості сучасного етапу формування дизайну міського середовища. Наведені основні складові дизайну цього середовища та надана їх характеристика.

Ключові слова: дизайн, міське середовище, масштаб, предметне наповнення, візуальна інформація, оптична ілюзія, стріт-арт, відео-меппінг.

Дизайн міського середовища – це дизайн синтезу містобудування, архітектури, ландшафту, пластичного і образотворчого мистецтва. Цей синтез відбувається при організації предметно-просторового середовища міста, коли предметне наповнення міського простору, обсяги середовищних об'єктів (будівель і споруд) та їх членування, габарити планувальних утворень і планшет ландшафту знаходяться в гармонійній ув'язці як між собою, так і з людиною.

Великі розміри міського простору, великі маси будівель і споруд, що формують цей простір, протяжність комунікаційних просторів, визначають **масштаб міського середовища**, який значно перевершує людський. Тому дуже важливо дати людині не загубитися в цьому просторі. Досягти цього можна за допомогою предметного наповнення: обладнання, інформаційного наповнення та ландшафтного дизайну (мистецтва організації природного планшета). Тому роль носія людського масштабу у міському середовищі виконує міське обладнання та елементи його наповнення. Вони охоплюють коло об'єктів, споруд, малих архітектурних форм всієї людської діяльності на просторах вулиць і площ, парків та скверів. До них відносяться: **елементи торгівлі і харчування** (кіоски, павільйони, стенди); **елементи зв'язку та інформації** (телефонні автомати, поштові скриньки, піктограми, банери, відео екрани, стенди); **елементи транспорту** (навіси, зупинки, світлові опори, дорожні знаки); **елементи комунально-господарських служб** (ліхтарі, туалети, огорожі, бар'єри, турнікети, урни); **елементи благоустрою** (лавки, фонтанчики, квіткарки, декоративні скульптури, ігрові майданчики, заощення).

На початку ХХ ст. дизайн **обладнання міського середовища** тільки почав несміливо з'являтися на вулицях у вигляді вуличних вітрин та вивісок, рекламних тумб-афіш та кіосків, а потім у вигляді стильних форм телефонних

боксів, ігрових і торгових автоматів, туалетів, міської скульптури. А вже на початку XXI ст. широке поширення одержали не тільки ансамблі та гарнітури вуличних меблів, відео екрани та медіа фасади, фасадна суперграфіка і великі скульптурні форми, але і стріт-арт і відіомаппінг. Активним компонентом міського середовища, що істотно впливає на його інформативність, смислові та художньо-естетичні характеристики стала реклама. Насичуючи просторове середовище міста, ці елементи стають невід'ємною частиною предметно-просторового середовища міста, визначають його комфортність, інформативність, образно-художні якості. А розміри і габарити цих складових мають бути «сомасштабні» людині і не дозволити їй загубитися в міському середовищі. З розвитком індустріального дизайну, обладнання ставало зручнішим, ергономічним, різноманітним, мобільним, варіабельним, легко замінним і недовговічним. Для посилення враження сприйняття середовища, обладнання стали випускати в єдиному образному і стильовому ключі цілими серіями, у так званому «**фірмовому стилі**». Це сприяло розвитку синтезу архітектури і дизайну, починаючи як з елементів благоустрою окремих будівель, архітектурних та міських ансамблів, до міського середовища в цілому, коли всі форми предметного наповнення стають частиною загальної композиції і стилістики (архітектура + дизайн, дизайн + декоративне мистецтво, дизайн + скульптура).

Прикладом таких просторових рішень слугує створення **пішохідних вулиць і площ**, де меблі, обладнання, елементи візуальних комунікацій, кольорові рішення, благоустрій, формують свій характерний «фірмовий» стиль вулиці чи площі, як унікального просторового ансамблю.

Пішохідні вулиці, що виникли в 30-х роках, отримали розвиток після 50-х р., а масове поширення отримали у 80-90-х рр. минулого століття. Середмістя завжди було середовищем для пішоходів. Виникнення пішохідних зон це явище не стільки містобудівне, скільки соціальне, і полягає в підвищеній активності населення у міському осередку, вищому рівні обслуговування населення, рівні та якості обладнання, благоустрою, іншими словами у підвищенні ступеню комфортності середовища. Особливості організації структури пішохідного простору потребують виявлення вузлів концентрації соціальної активності та структурну функціональну диференціацію міського середовища на соціально-просторові комплекси; пошук індивідуальної характеристики кожного такого комплексу в єдиному композиційному рішенні; виявлення візуальних орієнтирів, місць огляду, обігравання вартих уваги пам'яток та акцентів. Створення оточуючого середовища для пішоходів повинно сприяти пішохідній активності, посиленню рішення входів у будинки, забезпечення гостинних відкритих

майданчиків, поєднання будинків та озеленення, забезпечення адекватного освітлення, захисту від непогоди, організацію системи інформаційного орієнтування (покажчиків, вивісок, написів) та елементів, що визначають функціональне призначення місця – його предметного наповнення.

Розвиток громадського статусу міського середовища викликає різнобарвність форм спілкування людей, а вони, у свою чергу, окрім дизайну форм традиційного обладнання, народжують нові види предметного наповнення. На міських вулицях та майданах останнім часом з'являються нові типи такого наповнення: автоматизовані біотуалети, вуличні бібліотеки, пакомати, в'їзди у підземні автоматичні паркінги.

Автоматизовані біотуалети – це компактні, дуже привабливі на вигляд, герметичні стильні об'ємні форми, у яких розташовано 1-2 туалетні кабінки, що мають автоматичну систему вбирання, яка має підлогу та унітаз після кожного відвідування. Час знаходження у такому туалеті обмежений – після чого він розкривається. Для людей з обмеженою можливістю туалети мають рельєфно-цяточну табличку для зчитування пальцями. Такі туалети розміщують на багатолюдних майданах, пішохідних вулицях, автобусних зупинках, вони мають естетичний вигляд і стають значним акцентом у міському середовищі.

Вуличні бібліотеки – це популярний в усьому світі соціальний проект. Він створений для вільного обміну книгами: їх можна взяти почитати та оставити свої книги на полиці для інших громадян. Це невеличкі по розмірам, але досить місткі об'єкти. Конструкції таких міні-бібліотек вражають фантазією – їх виконують у вигляді шпаківень, старовинних поштових ящиків, паровозиків та т.п.

Пакомати це своєрідні «камери схову», пункти одержування заказів від інтернет-магазинів, чи як їх інколи називають «нерухома заміна кур'єра». Ця система існує вже у 12 країнах світу, де працюють приватні поштові оператори і користуються ними понад 10% населення. Такі термінали (вандалостійкі шафи з ящиками різних розмірів) встановлюють у людних місцях, на перетині людських потоків. Головна зручність нового сервісу доставки – можливість забрати посилку мимохіть, по дорозі до дому чи на роботу, в зручний для вас час.

Іншою особливістю дизайну міського середовища є **організація системи візуальних інформацій.** До такої системи відносяться: реклама, інформаційні табло, піктографія, суперграфіка, колірне зонування – тобто, сплав промислового, графічного і середовищного дизайну. Візуальні

комунікації повинні: розкривати функціональну структуру міста (бути його навігатором); поліпшити орієнтацію людини в просторі (підвищити його психологічний комфорт); допомогти людині подолати мовний бар'єр; формувати стилістично цілісний просторовий ансамбль. Його завданням є побудова форм графічних елементів, їх кольорів, контрастів з урахуванням зорового сприйняття цих композицій з різних дистанцій. Розвиток технічних засобів і технологій викликали появу в міському середовищі нових кінетичних (рухомих, що змінюються в часі) форм візуальної інформації. До них відносяться: динамічна неонтова реклама («біжучий рядок»); вечірня архітектурно-художнє підсвічування (будівель, пам'ятників, дерев); святкова ілюмінація (вулиць і площ); світломузика фонтанів, світлова інсталяція на фасадах будівель (відеомапінг); феєрверки та світлові шоу; відео екрани, медіа фасади (новий вид світлової реклами коли вона розміщується на фасаді чи на стіні будівлі, повністю або частково займаючи його). Така кінетична форма візуальної інформації не тільки у дусі часу й робить доступними для людини досягнення технічного прогресу, активно залучаючи його в процес пізнання світу, але водночас ставить нові вимоги до організації навколишнього середовища. У залежності від характеру походження ця форма може бути електрична або механічна.

Прикладом **кінетичних форм електричного походження** слугують відеоекрани та медіафасади. Викликає інтерес «розумна» 30-ти метрова електрична неонтова реклама «Кока-коли», розміщена на Пікаділі в Лондоні. Вона не тільки реагує на погодні умови, але й реагує на оточуючих її людей: «бачить» їх та відповідаючи на їх дії. Такі елементи стають яскравим акцентом у навколишньому середовищі, залучаючи велику кількість народу. Вони є сильною домінантою в міському середовищі не тільки завдяки своїм розмірам та постійно мінливій інформації на них, але й їх кількості. Найяскравішим прикладом такого середовища є Таймс-сквер у Нью-Йорку. Велика кількість екранів змінює не тільки фасади будівель (початковий фасад будівлі фактично нівелюється й зникає за екранами), але й враження від самої площі або вулиці, а також, значно збільшують темп (ритм) життя. Тому організація такого медіа простору вимагає не тільки певних розмірів горизонтального планшета площі, але й врахування його вертикальних складових (в т. ч. кутів видимості з точок огляду). Крім того, необхідно заздалегідь (на стадії «проект») передбачати розміщення таких акцентів на фасадах будівель і враховувати їх вплив в структурі фасаду. При реконструкції елементів міського середовища ці елементи слід тактовно вводити в структуру фасадів будівель. При цьому намагатися не руйнувати враження від самого середовища. Розміри таких

медіа-елементів повинні знаходитися в пропорційній залежності від пропорцій об'єктів міського середовища.

До **кінетичних форм візуальної інформації механічного характеру** відносяться ті, об'єми, які приходять до руху під дією вітру чи повітряних потоків, води, електромагнітних сил або електричних моторів. До цього типу відносяться світлові й звукові фонтани, скульптурні форми (рухаються), інсталяції, різні види іграшок і атракціонів. Вперше такий елемент у вигляді рухомої скульптури був встановлений біля Центру Помпиду в Парижі у 70-рр. минулого сторіччя, а вже зараз вони стають неодмінним елементом не тільки відкритих міських просторів, але і великих внутрішніх приміщень окремих громадських будинків. В умовах сучасного міста ці кінетичні об'єкти знаходять широке поширення і служать основою для здійснення нового кроку в розвитку предметно-просторового середовища міста – інтерактивних та інтелектуальних предметів та просторів.

Особливістю організації сучасної міського середовища є створення **перетікаючого внутрішнього (будівлі) і зовнішнього (міського, відкритого) просторів**. Це може відбуватися за допомогою: відкритих майданчиків або приставних терас поруч з пунктами харчування (кафе, ресторанами і т.п.); окремо розташованих вітрин поруч з магазинами; розсувних скляних стін кафе або великих магазинів (зрушуваних, складчастих, підйомно-опускних). Перетікання середовища з відкритого простору в закриті досягається і шляхом імітації міського середовища всередині внутрішнього простору споруди. Багато торгових центрів імітують у своїй планувальній структурі міське середовище з його вулицями і площами. Таким чином стираються традиційні кордони між внутрішнім і зовнішнім середовищем і збільшується відвідуваність окремих об'єктів міського середовища. І одночасно створюється новий тип простору – приватне суспільний простір

Останнім часом в організації міського середовища отримує розвиток **використання оптичних ілюзій**. Ця особливість людського сприйняття простору та його окремих елементів широко застосовувалася ще в Стародавній Греції при будівництві храмів. Потім отримала розвиток при розробці інтер'єрів для візуальної зміни внутрішніх пропорцій приміщень. Але найбільш стала відома завдяки графічним об'ємно-просторовим композиціям М. К. Ешера. У міському середовищі оптичні ілюзії можуть носити як статичний, так і динамічний характер. Найвідомішим прикладом використання **об'ємно-просторової оптичної ілюзії** є вулиця Россі в Петербурзі. Пропорції будівель, що фланкують боки вулиці, знаходяться в

ув'язці з будинком театру, розташованим в її торці. І виникає відчуття «глухого кута», хоча насправді його не існує.

Площинна оптична ілюзія створюється шляхом застосування на вертикальній площині (торець будівлі, вертикальна стіна) малюнка, який візуально трансформує цю площину, візуально ламає її, і перетворюючи в продовження вулиці, малоповерхову забудову або парк. Тобто створює перспективу там, де її немає. Такий прийом характерний для того середовища, де необхідно візуально розширити простір.

Останнім часом тема застосування оптичних ілюзій у міському середовищі відіграє все більш значну роль. Нещодавно виник новий напрям вуличного мистецтва, яке отримало назву **стріт-арт**. Це особливий вид урбаністичного мистецтва, котре не має меж та чітких рамок. Його об'єктами можуть стати будь які міські поверхні: стіни будівель, проїжджі частини вулиць, поверхні майданів, внутрішні подвір'я. Малюнки виконані у 3D-техніці можуть сягати досить великих розмірів (450-500м²). Це трьохмірні ілюзії створені художниками на поверхні (вертикальній чи горизонтальній) складових частин міського середовища, з метою обдурити зір людини, малюючи картину в перспективі з обумовленої точки зору. Це вид мистецтва дуже емоційний у сприйнятті, але не довговічний.

Ще емоційнішим, менш довговічним, а також, таким, що не завдає шкоди поверхням міського середовища є **відео-меппінг**. Це сучасна технологія, яка створює 3D- проекцію на будівлі, стіні або на архітектурних елементах об'єктів середовища, і створює не тільки ілюзію зміни розмірів, кольорів, положення у просторі цих елементів, але й дозволяє їх начебто «перевдягнути». Вона утворює віртуальний простір, поєднуючи реальні фізичні об'єкти з допоміжним зображенням (так звана «допоміжна реальність»). Залежно від того на що проецирується таке зображення відео-меппінг може бути – архітектурним (на споруду), або ландшафтним (на природний об'єкт – гори чи дерева).

Використання подібної технології перетворює звичайний вид будівлі чи пейзажу у феєричне, святкове чи урочисте шоу, яке не може залишити глядачів байдужими. Таке світлове оформлення будівель, споруд чи ландшафту під час проведення різноманітних культурно-масових заходів, повністю перетворює звичайне середовище, візуально змінює зовнішній облік споруд, справляє враження ілюзії трансформації простору (зовнішній геометрії об'єктів, зломів, розрізів, тріщин – тобто деформації форми). Така інтерактивна світлова

інсталяція залишає надзвичайне враження і не завдає шкоди оточуючій забудові.

Література

1. Шимко В. Т. Архитектурное формирование городской среды / Шимко В. Т. — М.: Высшая школа. — 1990.

2. Шимко В.Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование. Основы теории / Шимко В. Т. — М.: Архитектура-С. — 2006.

3. Шимко В.Т. Типологические основы художественного проектирования архитектурной среды / Шимко В. Т., Гаврилина А. А. — М.: Архитектура-С.— 2004. — 101с.

4. Эстетические ценности предметно-пространственной среды. Под. Ред.. А. В. Иконникова. — М.: Стройиздат. — 1990.

Аннотация. В статье исследуются особенности формирования дизайна городской среды. Приведены основные составляющие элементы этой среды, дана их характеристика.

Ключевые слова: городской дизайн, городская среда, масштаб, предметное наполнение, визуальная информация, оптическая иллюзия, стрит-арт, видео-маппинг

Abstract. The issue researches on the features of the formation of urban design. The basic elements of this environment have given their characteristics.

Key words: design, urban environment, scale, substantive content, visual information, optical illusion, street art, video-mapping.